

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ
КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОГО, НЕОЛІМПІЙСЬКОГО ТА АДАПТИВНОГО СПОРТУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня магістра
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт,
освітньою програмою «Спорт»

на тему: **«ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ЗМАГАНЬ З
ТЕНІСУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ТУРНІРІВ ITF)»**

здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
Кисільов Григорій Веніамінович
(ПШБ)
Науковий керівник: Краснянський К.В.
(прізвище, ініціали)
к.фіз.вих.
(наук.ступінь, вчене звання)

Рецензент: Петренко Г.В.
(прізвище, ініціали)
канд.пед. наук
(наук.ступінь, вчене звання)

Рекомендовано до захисту на засіданні
кафедри (протокол № _ від ____ 20__ р.)

Завідувач кафедри: Матвеев С.Ф.
(прізвище, ініціали)
кандидат педагогічних наук, професор
(наук.ступінь, вчене звання)

(підпис)

Київ – 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ТЕНІСНИХ ЗМАГАНЬ	8
1.1. Передумови виникнення змагань з тенісу	8
1.2. Міжнародний досвіт організації змагань з тенісу	9
1.3. Система проведення змагань з тенісу	12
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ II МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	21
2.1. Методи досліджень	21
2.1.1. Аналіз інформації в літературних джерел та матеріалів	21
мережі Інтернет;	
2.1.2. Аналіз та узагальнення;	21
2.1.3. Бесіда;	22
2.1.4. Порівняння та аналогія;	22
2.1.5. Методи математичної статистики	22
2.2. Організація дослідження	23
РОЗДІЛ III ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТЕНІСНИХ	24
ТУРНІРІВ ІТФ В УКРАЇНІ	
3.1. Організаційно-правові основи проведення тенісних	24
турнірів ІТФ	
3.2. Персонал міжнародних турнірів	28
3.3 Особливості економічного забезпечення змагань	33
Висновки до розділу 3	38

РОЗДІЛ ІV НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРНІРІВ ІТФ В УКРАЇНІ 40

4.1. Фактори, що впливають на ефективність організації турнірів ІТФ в Україні 40

4.2. Проблеми організації турнірів ІТФ та шляхи їх вирішення 44

РОЗДІЛ V ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ 47

ВИСНОВКИ 49

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 52

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ITF - Міжнародна федерація тенісу

ATP - Асоціація тенісистів-професіоналів

WTA - Жіноча тенісна асоціація,

USTA - Асоціація тенісу США

USPTA - Професійна асоціація тенісу США

NCAA - Національною асоціацією студентського спорту

ФТУ - Федерація тенісу України

МОК – Міжнародний олімпійський комітет

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний професійний теніс перетворився у важливий сегмент сфери світової спортивної індустрії. Його структурною основою є використання сучасних технологій, що суттєво розширило зв'язок з іншими галузями економіки. Висока ефективність функціонування сучасного тенісу базується на взаємодії двох сфер, що доповнюють одна одну – спортивне змагання та відповідна інфраструктура необхідна для його проведення [14]. Саме схожість інтересів представників кожної зі сфер сприяють формуванню необхідних умов для здійснення спортивних, оздоровчих, освітніх заходів шляхом реалізації технологічних, організаційно-економічних, виробничих, правових та інших зв'язків [3].

Сьогодні професійний теніс є відкритою системою, взаємодіючою із зовнішнім середовищем, основним системотворчим компонентом якої є спортивне змагання та видовище [2]. Досягненню зазначеного результату сприяють як основні компоненти структури: учасники, організатори, органи управління, засоби масової інформації, так і інші складові: система підготовки тенісистів, суддівство, маркетингова й квиткова програми, забезпечення безпеки спортивних заходів, взаємодія зі структурами влади (державними, муніципальними), спонсорами, уболівальниками.

Великий теніс - це вражаюче видовище, яке має мільйони шанувальників по всьому світу. Асоціація тенісистів-професіоналів (АТР) щорічно проводить більше 60 професійних турнірів у 30 країнах [19].

Таким чином, велика популярність та розвиток тенісних змагань у світі та недостатність висвітлення особливостей їх організації в науковій літературі обумовлюють актуальність наших досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконується згідно Плану НДР НУФВСУ на 2021 – 2025 рр.

за темою 1.4 «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного, неолімпійського та адаптивного спорту в Україні в умовах реформування сфери фізичної культури і спорту» (номер державної реєстрації 0121U108294).

Мета дослідження – обґрунтування шляхів підвищення ефективності проведення комерційних змагань з тенісу в Україні

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати особливості організації тенісних змагань за даними спеціальної літератури.
2. Виділити основні компоненти організації та проведення змагань з тенісу.
3. Визначити фактори, що впливають на ефективну організацію комерційних змагань з тенісу.
4. Розробити практичні рекомендації для підвищення ефективності проведення комерційних змагань в Україні.

Об'єкт дослідження – організація і проведення комерційних змагань з тенісу в Україні.

Предмет дослідження – організаційні, правові, матеріально-технічні, інформаційні, кадрові компоненти організації змагань.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, матеріалів мережі Інтернет; порівняння і аналогії; опитування; методи, математичної статистики.

Наукова новизна:

- вперше проаналізовано проведення комерційних змагань з тенісу в Україні;
- вперше проаналізовано проведення комерційних змагань з тенісу в Україні;

– вперше виділені фактори, що впливають на ефективність проведення комерційних змагань з тенісу в Україні, що дозволить визначити ключові фактори для покращення змагань.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Результати досліджень можуть бути використані:

- під час організації комерційних змагань з тенісу в Україні;
- Федерацією тенісу України під час підготовки різноманітних тенісних змагань в Україні;
- приватними організаціями які проводять комерційні змагання в Україні.

Структура роботи. Структурно дане дослідження складається зі вступу, п'яти розділів, які містять у своєму складі підрозділи, висновки, список використаної літератури.

РОЗДІЛ І

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ТЕНІСНИХ ЗМАГАНЬ

1.1. Передумови виникнення змагань з тенісу

Процес організації змагань з тенісу історично був обумовлений приналежністю турнірів до професійного чи аматорського напрямів спорту. Відмінність цих напрямів бере свій початок з XIX ст. В той час до аматорського спорту відносили тих хто брав участь змаганнях заради задоволення й розваги а не для одержання прибутку. Поступово протиріччя між професійним і аматорським спортом почали зникати, однак на змаганнях почали з'являтися грошові винагороди, що обумовило нові особливості в проведення турнірів з тенісу [38].

Турніри з тенісу починають проводитись з кінця XVIII століття. Так, у 1875 році подібні змагання збирали невелику кількість спортсменів та глядачів. У першому зареєстрованому турнірі приймали участь 22 спортсмена, однак, необхідно відзначити, що теніс набрав популярність і вже через 20 років був включений до програми Олімпійських ігор. Сьогодні відбувається велика кількість змагань, від національних до міжнародних турнірів, число глядачів за якими постійно збільшується [26].

Необхідно відзначити, що теніс довго був локалізований в англomовних країнах – Австралії, Великій Британії, США. Також, цей вид спорту, був популярний у Франції. Відповідно, цей факт, обумовив створення в цих країнах найбільш престижних національних змагань з тенісу. Ці змагання почали набирати популярність у тенісному світі у зв'язку з тим, що збірні команди цих країн були єдиними, переможцями “Кубка Девіса”, який тоді виступав найпрестижнішим турніром у світі [38].

Таким чином, тенісні змагання, мають дуже довгу історію проведення. За час проведення цих турнірів використовувалися різні підходи до їх проведення. Сьогодні змагання здебільшого проходять за олімпійською системою. На змаганнях суперники визначаються шляхом жеребкування. Іноді проходять змагання за коловою системою, або змагання, в яких, на першому етапі відбуваються матчі в групі (кожен спортсмен проводить матч з кожним спортсменом у групі з подальшим переходом у тур плей-офф).

1.2. Міжнародний досвід організації змагань з тенісу

Аналіз наукових робіт свідчить, що організація змагань з тенісу за кордоном, в першу чергу, обумовлена системою організації цього виду спорту. В нашому дослідженні ми розглянули роботи присвячені особливостям організації тенісу та системи змагань у США, Франції, ФРН та Швеції.

Аналіз робіт Борисової [2] свідчить, що у системі організації тенісу США виділяють олімпійський, професійний та студентський спорт, таке розділення обумовлено різними керівними органами, системами підготовки та проведення турнірів [1, 2, 34, 53].

Асоціація тенісу США – це основна організація олімпійського напрямку, яка бере активну участь у підготовці тенісистів, створює та регулює національну систему змагань (місцеві, регіональні турніри), представляє спортсменів на міжнародних турнірах (змагання серії ITF, Ігри Олімпіад тощо), поєднує аматорських та професійних спортсменів. Основним завданням функціонування організацій олімпійського напрямку є створення конкурентної національної збірної команди, надання методичної

та фінансової допомоги тенісистам, а також організація підготовки спортсменів в національних і регіональних центрах [2, 34].

Професійним напрямом тенісу в США керує Професійна асоціація тенісу США. Однією з особливостей особливостю функціонування професійного тенісу є неоднорідність системи змагань яка включає національні та міжнародні (ATP Tour, WTA Tour) турніри. Також специфічним є впровадження програм та особистих професійних розробок тренерів та створення різноманітних центрів підготовки та приватних клубів. Також здійснюється фінансова підтримка молодих перспективних тенісистів, та проведення постійної підготовки та атестації (один раз на п'ять років) тренерських кадрів. Тенісні тренери в США поділяються за рівнем кваліфікації на групи, які визначають можливість роботи із спортсменами різного рівня [2, 22, 27, 32].

Організаційно-управлінська система тенісу в ФРН включає змагання, спрямовані на досягнення високих спортивних результатів, та розвиток командного тенісу, який виступає як бізнес і реалізує комерційні цілі. Також існує студентський напрям тенісу, розвиток якого регламентується національною асоціацією студентського спорту. Цей напрям тенісу включає навчання спортсменів в університетах наявність у них аматорського статусу та участь гравців студентських змаганнях різного рівня [2].

Для європейського тенісу характерним є участь держави у розвитку цього виду спорту, в тому числі й професійного напрямку, шляхом прийняття нормативно-правових актів. Організаційна структура професійного тенісу в ФРН побудована за участю держави, а за розвиток цього напрямку відповідає Тенісний союз (ДТВ), який поєднує тенісистів аматорів та професіоналів. Система підготовки тенісистів у ФРН базується

на наявності розгалуженої клубної системи. Всі тенісні клуби ФРН поділяються на сім ліг за результатами командного чемпіонату. Вищою лігою є професійна Федеральна Бундеслига [32].

У Швеції керівним оргпном також є національна федерація, в основному підготовка спортивного резерву відбувається в клубах (за єдиною спортивною програмою тренерами високого класу [27]). У кожному окрузі існують регіональні комітети у справах молоді, які відповідають за реалізацію програми з розвитку тенісу в країні. У округах щорічно проходять два чотирьохтижневі тренувальні збори для кращих спортсменів різного віку, програма таких зборів включає фізичну, техніко-тактичну підготовку та участь у різних змаганнях, у тому числі і загальнонаціональний турнір. Національна федерація займається відбором кращих гравців для участі у міжнародних змаганнях. Держава також приймає участь у розвитку тенісу шляхом розробки та впровадження програм. Крім цього, заняття з міні-тенісу є обов'язковими в загальноосвітніх школах на заняттях фізичної культури для учнів різних класів. Велике значення для розвитку тенісу в Швеції мають спонсори, які фінансово підтримують розвиток дитячо-юнацького спорту [3].

Схожа система підготовки тенісистів реалізована у Франції. До складу Федерації тенісу Франції входить 31 регіональна ліга, 6 іноземних і 86 комітетів французьких департаментів. У Франції існує близько 10 тисяч тенісних клубів, у яких займаються понад 1 млн. спортсменів [22]. У кожному окрузі діють приватні клуби та обов'язково 1 клуб федерації. До усіх клубів Федерацією тенісу висуваються жорсткі вимоги з матеріально-технічного забезпечення (обов'язкова наявність різних покриттям тощо). Підготовка тенісистів починається із занять міні-тенісом (у віці 5-7 років), наступний етап підготовки відбувається в тенісних школах, наступний

етап – підготовка у спеціальних центрах регіональних ліг. Обдаровані спортсмени різних вікових груп включаються до складу регіонального клубу, в якому їм оплачується тренування та призначається індивідуальний тренер [3]. Спортсмени укладають контракти та їх забезпечують тенісним обладнанням. Для підвищення своєї спортивної майстерності тенісисти беруть участь у змаганнях різного рівня (2-3 матчі на тиждень) [22]. Для того щоб не перевантажити спортсменів та знизити психологічне навантаження, змагання можуть проходити протягом місяця. Тренери самостійно домовляються про тенісний поєдинок та запрошують на нього суддю. Батьки тенісистів не мають права втручатися у хід змагань. Крім того, спортсмени займаються зі шкільними вчителями для проходження загальноосвітньої програми. наступний етап підготовки та участі у змаганнях здійснюється на міжрегіональному та національному рівнях в національних тенісних класах та у національному центрі [2].

В Україні турніри проводить Федерація тенісу України. При складанні Календаря, ФТУ, має на меті забезпечити достатню змагальну практику для гравців різної підготовки. Турніри поділяють на категорію А,1,2,3 щоб забезпечити участь провідних гравців у турнірах Категорії А., визначити оптимальну кількість змагань для того, щоб всеукраїнські змагання були представницькими [2].

Отже, загальним для всіх національних організаційних систем тенісу незалежно від моделі функціонування спорту в країні є функціонування професійного й олімпійського напрямів, а також наявність певної системи проведення змагань.

1.3. Система проведення змагань з тенісу

Система проведення змагань з тенісу тісно пов'язана з організаційною структурою цього виду спорту на міжнародному рівні,

Тому логічно розглядати змагання у тенісі відповідно до організацій які їх проводять. Необхідно відзначити, що усі тенісні турніри діляться на чоловічі й жіночі.

Асоціація тенісистів-професіоналів була створена у 1972 р. як профспілка для захисту прав професійних гравців, участі в організації та управлінні чоловічими турнірами у світовому тенісі. У 1990 р. організація перетворена на рівноправне партнерство менеджерів та гравців. У 1973 р. було розроблено офіційну комп'ютерну систему рейтингів (ATP rankings) У період із 1974 по 1988 р. змагання керувались комітетом з чоловічого тенісу ATP, які включали представників Міжнародної федерації тенісу та незалежних директорів. Наприкінці 1980-х років. система управління організацією зазнала радикальних змін. Було започатковано нова організаційна форма проведення змагання — ATP Тур (ATP Tour) — як рівноправне партнерство менеджерів та гравців. З 1990 р. розпочалася нова епоха взаємовідносин усередині організації. Система змагань стала включати 76 турнірів, що проводяться у 28 країнах майже на всіх континентах. Також було вирішено, що призові фонди змагань мають досягати у середньому 50% грошових зборів. Було розроблено новий логотип асоціації, проведено ребрендинг прем'єрних турнірів, та була засновано найвища турнірна серія «Мастерс» [32].

Початок нового століття ознаменований не менш важливим нововведенням: різко розширилися масштаби прямих телетрансляцій, турніри вийшли в Інтернет, змагання перетворився на глобальний спортивний процес, турніри набували більшої видовищності, зросли обсяги спонсорства та призових фондів. Початок XXI ст. пройшов на мажорній ноті: турнірні сітки були раціоналізовані та стали більш простими та зручними для спортсменів, інвестиції в інфраструктуру досягли 1 млрд, дол. гонорари гравців збільшилися на третину [2].

Також була вдосконалена система рейтингів, а поділ за категоріями турнірів, що проводяться на міжнародних та національних майданчиках, прийняв закінчений вид:

- світовий тур АТР Мастерс-1000,
- світовий тур АТР-500,
- світовий тур АТР-250,
- тур АТР - Челленджер.

В даний час структура АТР включає керівний орган, що складається з Ради гравців і Ради турнірів. Рада гравців займається документами, що стосуються учасників АТР та розробкою рекомендацій для Ради директорів. Рада турнірів захищає інтереси організаторів турнірів та готує також рекомендації до Ради директорів. Річна турнірна серія АТР включає підсумковий чемпіонат світу, командний чемпіонат, турніри міжнародної серії та серії «Мастерс». Крім цього, у календар включаються чемпіонати Великого шолома, Кубок Девіса, Кубок Хопмана, турніри серії «Челленджер» та олімпійський турнір. Кубок Мастерс заснований ІТФ у 1970 р. З 2000 р. проходить спільно з АТР та ІТФ. З 2009 р. офіційно називається фіналом світового туру АТР. Це щорічний завершальний професійний турнір серед чоловіків. У ньому беруть участь гравці та пари, які показали найкращі результати у поточному році (8 тенісистів). П'ятий за значимістю, окрім 4 турнірів Великого шолому, особистий турнір у чоловічому тенісі [3].

Серія АТР-1000 - світовий тур АТР Мастерс-1000 з 1990 р. є серією з 9 турнірів, що проводяться протягом року в Європі та Північній Америці. Це друга за престижністю після турнірів Великий шолом групи чоловічих змагань. Приносить перемождю 1000 рейтингових балів.

Серія АТР-500 – світовий тур АТР-500. Нова серія із 11 професійних турнірів. Приносить переможку 500 рейтингових балів [30].

Серія АТР-250 – світовий тур АТР-250. Нова серія із 40 професійних турнірів. Приносить переможку 250 рейтингових очок.

WTA з відповідним юридичним правом статусом була створена 1973 р. у Лондоні. Майже одразу ж це принесло свої плоди: на найближчому Відкритому чемпіонаті США вперше для чоловічих та жіночих розрядів було встановлено однаковий розмір винагороди [30]. У 1995 р. спільно з Жіночою радою з тенісу, Міжнародна федерація тенісу розробила формат Туру WTA, що став головною щорічною подією у світовому жіночому тенісі. Багато в чому завдяки цим ініціативам призові фонди жіночих турнірів різко збільшилися і продовжують зростати. В даний час WTA консультується з ITF, національними асоціаціями та комерційними тенісними спонсорами у створенні турнірного календаря. Асоціація також публікує комп'ютерний рейтинг тенісисток WTA щорічно проводить понад 60 турнірів у 35 країнах [32]. WTA - жіноча тенісна асоціація, заснована 23 вересня 1970 р. WTA-tour складається з наступних турнірів: підсумковий чемпіонат року із призовим фондом \$3 000 000, а також турніри за категоріями - I категорія (мінімальний призовий фонд \$1 340 000), проводиться 10 турнірів цієї категорії; II категорія (мінімальний призовий фонд \$600 000), проводиться 16 турнірів цієї категорії; III категорія (мінімальний призовий фонд \$175 000), проводиться 17 турнірів цієї категорії.; IV категорія (мінімальний призовий фонд \$145 000), проводиться 12 турнірів цієї категорії. WTA веде щотижня оновлюваний рейтинг гравців, так само як і АТР, що визначає звання перших ракеток світу в жіночому тенісі [8].

ITF - керуюча структура світового тенісу. На сьогоднішній день поєднує 205 національних організацій. Уповноважена виробляти й змінювати правила гри, представляє теніс у Міжнародному олімпійському комітеті, проводить ряд змагань, а також займається розвитком і популяризацією тенісу у світі [1].

Міжнародна федерація тенісу щорічно організує ряд турнірів, а також бере безпосередню участь в організації й проведенні змагань по тенісу на Олімпійських іграх і турнірах Великого Шолома. При проведенні змагань федерація тісно співпрацює з організаціями професійних спортсменів ATP і WTA [2].

Змагання, які проводяться під егідою або за участю ITF:

- Tennis Masters Cup (разом з ATP) - заключний турнір чоловічого професійного сезону, у якому беруть участь 8 тенісистів і 8 пар за рейтингом ATP.

- Кубок Девіса - найбільші міжнародні змагання в чоловічому тенісі серед національних збірних команд

- Кубок Федерації з тенісу - командні змагання жіночих збірних, аналог Кубка Девіса

- Кубок Хопмана - змагання національних збірних для змішаних пар.

- ITF - співвласник і співорганізатор Відкритого чемпіонату Японії, що входить в ATP-Тур, і Міжнародного чемпіонату Іспанії, що є етапом WTA- туру.

Федерація також проводить наступні щорічні серії турнірів:

- Чоловічий тур ITF.

- Жіночий тур ITF.

- Юніорський тур ITF.

- Тур по грі в теніс на інвалідних візках.

– Турніри ветеранів ITF.

Чоловічий і жіночий тур ITF, що складаються із турнірів Satellite tournament і Futures Tournaments, служать початковими сходами у світі професійного тенісу та їх результати враховуються в рейтингах ATP і WTA.

Виникнення міжнародної організації тенісу було викликане швидким та динамічним розвитком тенісу. Для встановлення тісніших контактів між національними тенісними організаціями, уніфікації правил гри, розширення календаря міжнародних змагань необхідно було створити міжнародний орган, який міг би керувати світовим тенісом [7]. Для цього в 1913 р. у Парижі було засновано Міжнародний союз лаун-тенісу. Засновниками стали: Австралія та Нова Зеландія, Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Великобританія, Нідерланди, Росія, Південна Африка, Швеція, Швейцарія, Іспанія. Офіційною мовою визнано французьку з перекладом на англійську. Керівний орган перебував у Парижі [30]. Сучасна ITF - це одна з найбільш відомих спортивних федерацій світу, до сфери діяльності якої входить управління, відповідальність та сприяння розвитку юнацького, дорослого, ветеранського тенісу та тенісу для інвалідів; дотримання та виконання основного закону (правил з тенісу); розвитку тенісу та залучення більшої кількості людей через міжнародну програму розвитку; проведення офіційних змагань, визнаних федерацією; проведення семінарів для підвищення кваліфікації тренерського складу; надання допомоги національним федераціям. Національні федерації мають у ITF своїх представників, кількість яких залежить від рівня розвитку національного тенісу [14]. Керівництво ITF здійснюється представниками національних федерацій через щорічні загальні збори (конференцію), які обирає рада

директорів, яку очолює президент. У перервах між щорічним зборами адміністративне та фінансове керівництво здійснює правління ІТФ. Структура управління включає: президента федерації, рада директорів, виконавчих директорів, комітети та комісії. Виконавчий орган здійснює контроль та несе відповідальність за укладання контрактів, проведення міжнародних змагань, та зв'язок з міжнародними радами чоловічих та жіночих професійних організацій, дотримання правил, регламентів та кодексу поведінки гравця [15].

Також до системи змагань у тенісі слід віднести командні змагання:

Кубок Девіса (заснований 1899 р.) — найпрестижніше командне змагання, неофіційна першість світу. Країни учасники розбиті на чотири зони: азіатську, американську та дві європейські (А та В). Команда складається з чотирьох гравців, які проводять п'ять зустрічей (чотири – в одиночному та одну – у парному розрядах). Ігри проводяться за три дні — з п'ятниці до неділі. Переможець має набрати три очки [2].

Кубок Федерації - найбільші міжнародні командні змагання у жіночому тенісі під егідою Міжнародною федерації тенісу, аналог чоловічого Кубка Девіса. Зустрічі між командами світових груп, а також кваліфікаційні турніри складаються з п'яти матчів, які грають протягом двох днів. Для перемоги необхідно виграти щонайменше три з п'яти. Першого дня грають поодинокі матчі. На другий день суперники одиночних матчів змінюються місцями і грають ще два матчі. Останній матч – парний. Для перемоги потрібно набрати три очки. У зональних групах зустрічі проводять у трьох матчах: два одиночні та один парний [2].

Кубок Хопмана є турніром, у якому команда складається з чоловіка та жінки (іноді його називають Всесвітній чемпіонат ІТФ змішаних команд). У турнірі беруть участь вісім команд розбиті на дві групи. Ігри

проводяться за круговою системою. Переможець визначається у стиковій зустрічі між переможцями груп. Організатори турніру на власний розсуд обирають як країну, так і гравців команди, пропонуючи їм взяти участь. При цьому узгодження з комплектації команди з національними федераціями не проводиться. Команди попередньо мають бути сформовані на 1 жовтня. Якщо гравець однієї з команд включений до неї після 1 жовтня, але в його місце не вдається знайти рівноцінну заміну, то організатори мають право замінити цю команду в іншу, з іншої країни [2].

Таким чином, аналіз доступної літератури свідчить, що система змагань з тенісу тісно пов'язана з організаційною структурою цього виду спорту на міжнародному рівні, Тому логічно розглядати змагання у тенісі відповідно до організацій які їх проводять. До найбільш престижний турнірів можна віднести: турніри Великого шолома, Кубок Девіса Кубок Хопмана, Кубок Федерації, а також змагання, які проходять під патронатом АТР та WTP

Висновки до розділу 1

Тенісні змагання, мають дуже довгу історію проведення. За час проведення цих турнірів використовувалися різні підходи до їх проведення. Сьогодні змагання здебільшого проходять за олімпійською системою. На змаганнях суперники визначаються шляхом жеребкування. Іноді проходять змагання за коловою системою, або змагання, в яких, на першому етапі відбуваються матчі в групі (кожен спортсмен проводить матч з кожним спортсменом у групі з подальшим переходом у тур плей-офф).

Аналіз робіт присвячених особливостям розвитку тенісу в різних країнах свідчить, що загальним для всіх національних організаційних

систем тенісу незалежно від моделі функціонування спорту в країні є функціонування професійного й олімпійського напрямів, а також наявність певної системи проведення змагань

Аналіз доступної літератури свідчить, що система змагань з тенісу тісно пов'язана з організаційною структурою цього виду спорту на міжнародному рівні, Тому логічно розглядати змагання у тенісі відповідно до організацій які їх проводять. До найбільш престижний турнірів можна віднести: турніри Великого шолома, Кубок Девіса Кубок Хопмана, Кубок Федерації а також змагання, які проходять під патронатом АТР та WTP

РОЗДІЛ II

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи досліджень

В процесі виконання роботи використовувалися такі методи:

1. Аналіз інформації в літературних джерел та матеріалів мережі Інтернет;
2. Аналіз та узагальнення;
3. Бесіда;
4. Порівняння та аналогія;
5. Методи математичної статистики

2.1.1. Аналіз інформації в літературних джерелах та матеріалів мережі Інтернет. Вивчення доступної інформації з спеціальних літературних джерел і мережі Інтернет було виконано для розуміння організаційної структури проведення міжнародних турнірів з тенісу на прикладі ITF та комерційних турнірів в Україні. Проведений аналіз дозволив визначити мету магістерського дослідження та сформувавши завдання роботи, також була визначена актуальність та новизна теми магістерської роботи. Проведений аналіз наукових робіт дозволив оцінити внесок різних науковців в розробку проблеми організації комерційних змагань на прикладі турнірів ITF та сформувавши значимість власних досліджень.

2.1.2. Аналіз, узагальнення. Використання методу аналізу та узагальнення дало можливість розділити процес проведення турнірів ITF на складові частини. Дослідження кожної частини організації турнірів дозволили визначити основні моменти та особливості проведення турнірів

ITF в Україні. Крім цього, розглядаючи кожний компонент окремо були визначені конкретні проблеми організації турнірів ITF в Україні.

2.1.3. Бесіда. Метод бесіди був використаний для отримання інформації від організаторів турнірів ITF в Україні, а також учасників змагань, що дозволило отримати інформацію стосовно рівня проведення цих змагань в нашій державі.

2.1.4. Порівняння та аналогії. Ці методи використовувалися для встановлення загальних та відмінності рис проведення турнірів ITF. Визначення загальних рис, які притаманних цим змаганням. Також були розглянуто проведення турнірів ITF за кордоном, що допомогло в розробці рекомендацій стосовно підвищення ефективності проведення турнірів ITF в Україні.

2.1.5. Методи математичної статистики застосовувалися для об'єктивного аналізу предмету дослідження і забезпечили обробку даних отриманих під час проведення досліджень, а також достовірність інтерпретації отриманих результатів.

В роботі використовувалось визначення середнього арифметичного показника (\bar{x}), який обчислювався за формулою:

$$\bar{x} = \frac{\sum x_i}{n}$$

де n - обсяг вибірки,

- знак підсумовування,

x_i - варіанти.

Для розрахунків були використані електронні таблиці MS Excel.

2.2. Організація досліджень:

Проведені дослідження відбувалися протягом 2020-2021 рр. та включали 3 етапи, кожен з яких, передбачав вирішення певних завдань:

Перший етап (2020 р.) – був спрямований на пошук, та вивчення доступної спеціальної літератури, яка має відношення до процесу організації змагань з тенісу, що дозволило обґрунтувати актуальність та напрями досліджень, визначити предмет і об'єкт, наукову новизну, практичну значущість роботи, підібрати методи досліджень та підготувати I і II розділи роботи.

На другому етапі (2021 р.) було проведене дослідження, спрямоване на вивчення організації та проведення турнірів. Проведені бесіди з організаторами турнірів ITF в Україні, визначення факторів, що впливають на ефективність проведення турнірів ITF в Україні. Розробка рекомендацій спрямованих на підвищення ефективності проведення цих змагань. Оформлення III і IV розділів роботи.

Третій етап (2021 р.) спрямований на обговорення отриманих результатів, формулювання висновків і розробку практичних рекомендацій, а також підготовку роботи до захисту.

РОЗДІЛ III

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТЕНІСНИХ ТУРНІРІВ ІТФ В УКРАЇНІ

3.1. Організаційно-правові основи проведення тенісних турнірів ІТФ

Одним з основних компонентів організації будь якого турніру є наявність налагодженої організаційно-управлінської структури яка відповідає за підготовку та проведення змагань. Вивчення досвіду проведення турнірів ІТФ в Україні та проведені бесіди з організаторами цих змагань дозволило визначити основні організаційні елементи турнірів ІТФ на міжнародному рівні та в Україні (рис 3.1).

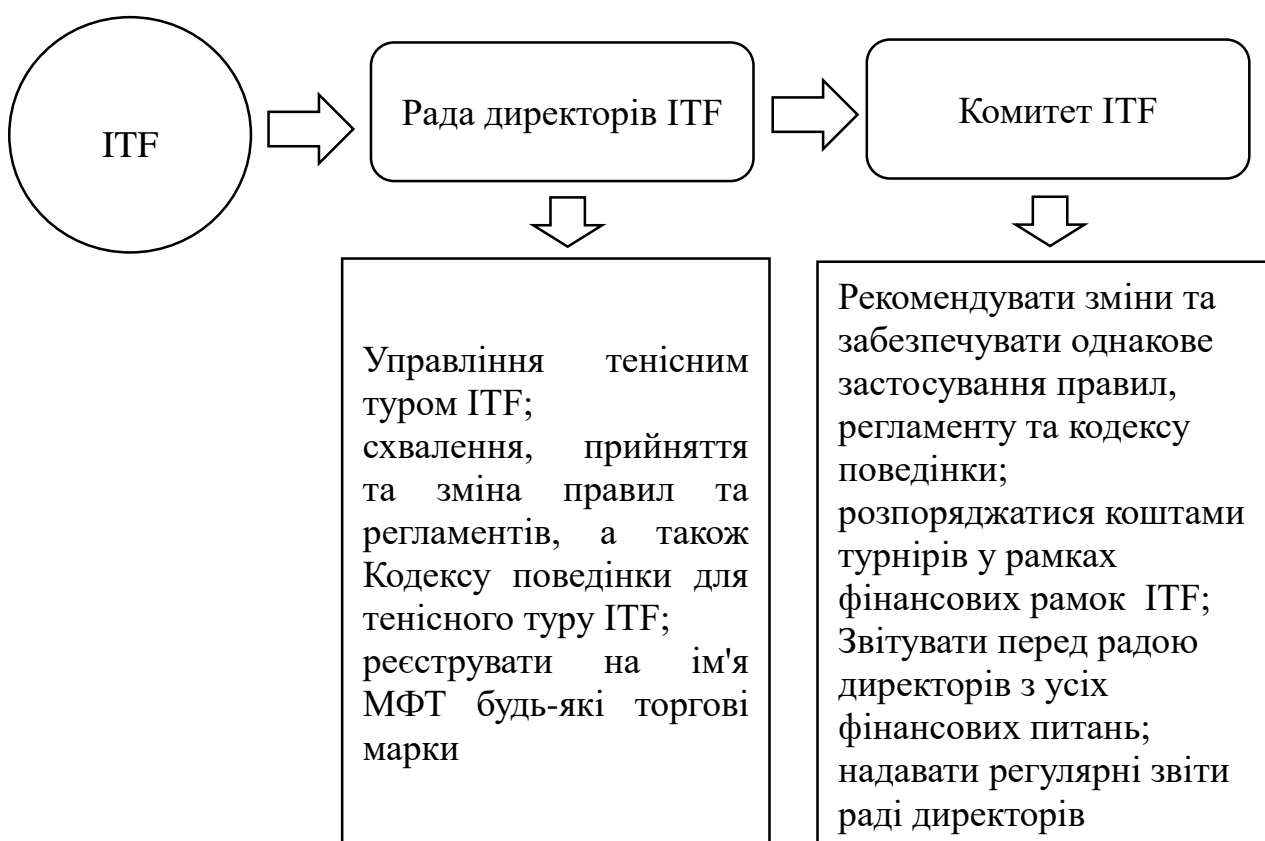

Рис. 3.1 Організаційна структура проведення тенісних турнірів ІТФ

Вищим керівним органом ІТФ є рада директорів ІТФ в обов'язки якої входить загальне керівництво проведенням турнірів ІТФ. Наприклад, рада директорів може прийняти та змінити правила та регламент, а також кодекс поведінки для тенісного туру ІТФ.

В свою чергу комітет ІТФ відповідає контроль за проведенням турнірів ІТФ та може розпоряджатися коштами турнірів у рамках фінансових правил ІТФ.

Необхідно відзначити, що ІТФ виконує контролюючу та управлінську функцію при проведенні турнірів. Безпосереднє організація турнірів забезпечується національними організаціями де відбуваються турніри (національні тенісні асоціації, тощо).

Сьогодні проведення будь-якого змагання регулюється певними нормативними документами. Вивчення нормативного забезпечення проведення турнірів ІТФ в Україні дозволило виділити основні документи необхідні для проведення цих змагань (рис. 3.2.)

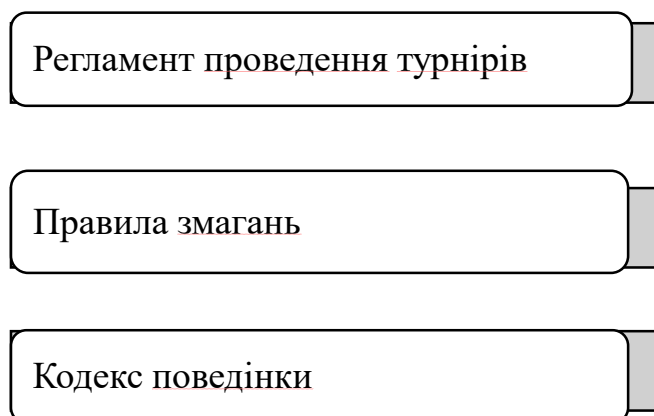

Рис. 3.2. Основні документи які регулюють проведення турнірів ІТФ

ІТФ змінює і оприлюднює до турнірів регламент з метою забезпечення справедливих і розумних правил для впорядкованого та одноманітного проведення міжнародних професійних тенісних турнірів,

санкціонованих ІТФ. Регламент застосовуються до всіх турнірів, санкціонованих ІТФ, які проходять під її егідою, а також всього світового тенісного туру ІТФ. Необхідно відзначити, що ці правила можуть бути змінені під час світового тенісного туру 2021 року у зв'язку з запровадження глобального рейтингу ІТФ, що застосовується на турнірах. На включення до цього регламенту, на всесвітній тенісний номер ІТФ можна покладатися для під час допуску до участі та посіву на турнірах ІТФ. Щоб уникнути сумнівів, всесвітній тенісний номер ІТФ не може замінювати, скасовувати чи іншим чином змінювати рейтинг АТР/WТА і Всесвітній тенісний рейтинг ІТФ.

Аналіз регламенту турнірів ІТФ дозволив визначити, що цей документ має узагальнену структуру. Описує основні положення та терміни. Так, у відповідності до регламенту світовий тенісний тур ІТФ для чоловіків включає всі чоловічі турніри, які пропонують 15 000 доларів США та 25 000 доларів США призових, включаючи заходи, які забезпечують безкоштовне проживання (“+Н”). Ці турніри називаються «15s» та «25s» з точки зору назви та брендингу, але будуть у повному обсязі їх грошовими призами в цьому положенні. Світовий тенісний тур ІТФ включає всі юніорські турніри ІТФ World Tennis Tour, чоловічі ІТФ Турніри World Tennis Tour, а також турніри World Tennis Tour для жінок ІТФ.

Також до регламенту входять кодекс поведінки, додатки, організаційні вимоги ІТФ World Tennis Tour та правила тенісу ІТФ, які затверджуються радою директорів ІТФ для забезпечення справедливості впорядкованої та рівності всіх гравців та організаторів турнірів.

Організаційні вимоги світового тенісного туру ІТФ, також відомі як організаційні вимоги – це правила, якими організатор турніру повинен

дотримуватися під час проведення змагань в межах всесвітнього тенісного туру ІТФ. Кожен гравець, який бере участь погоджується як умову такої участі дотримуватись та підкорятися регламенту.

Будь-яка Національна асоціація та організатор турніру, якому призначено один рік за календарем тенісного туру ІТФ, проводити турнір має бути підпорядковуватися правилам ІТФ, а також зобов'язуватися і виконувати їх рекомендовані стандарти охорони здоров'я, кожен з яких час від часу може змінюватися.

Крім того, за регламентом ІТФ схвалення санкціонування тенісного турніру ІТФ Word може регулюватися певними умовами встановлені ІТФ на власний розсуд. ІТФ залишає за собою право відмовити у схваленні або скасувати будь-який раніше санкціонований турнір або серії турнірів з міркувань здоров'я, безпеки, охорони або будь-якої іншої потенційної загрози для будь-яких осіб, які відвідують змагання або успішного проведення турніру.

В умовах пандемії важливим є наявність в регламенті умов скасування турнірів. Так, аналіз регламенту ІТФ свідчить, що ця організація не несе відповідальності перед будь-яким організатором турніру, національною асоціацією, гравцем, пов'язаним особам за скасування турніру. Також, ні ІТФ, ні організатор не несе відповідальність перед будь-яким гравцем, пов'язаною особою, або будь-якими іншими особами чи юридичними особами за будь-які витрати, які вони могли понести у зв'язку з такими затримками, перепланованими, відкладеними або скасовані турніри, включаючи, без обмежень, будь-які подорожі, транспорт та/або витрати на проживання.

Подібні рішення (відмовитися від схвалення або скасування будь-якого турніру) приймається від імені ІТФ комітетом ІТФ або виконавчим

директором ITF, якщо комітет делегує йому ці повноваження і може бути оскаржено лише організатором у незалежному трибуналі.

Таким чином, вивчення організаційно-управлінських аспектів проведення турнірів ITF свідчить, що основним органом який контролює організацію цих змагань є ITF, а саме рада директорів та комітет ITF, безпосереднім організатором турніру виступає національна тенісна асоціація, фізична або юридична особа країни де проходять змагання. До нормативно-правових документів, що регулюють проведення турнірів ITF слід віднести: Регламент змагань, правила тенісу та кодекс поведінки.

3.2. Персонал міжнародних турнірів

Проведення тенісних турнірів потребує залучення великої кількості спеціалістів різного профілю роботи. Вивчення досвіду організації тенісних турнірів ITF в Україні дозволив виявити основні групи персоналу для проведення цих турнірів (рис 3.3) та основні напрями їх діяльності.

Для організації тенісних турнірів ITF завжди залучаються представники національної асоціації тенісу, країни де проходять змагання. Аналіз статуті ITF Limited дозволив визначити, що національні асоціації відповідають за призначення організатора турніру та забезпечення повного дотримання організаційних вимог ITF World Tennis Tour. Наприклад, для затвердження та санкціонування турніру ITF та включення його до чоловічого календарю ITF, турнір має отримати всі необхідні дозволи від відповідної національної асоціації та, за необхідності, її регіонального осередку. Крім того, Національна асоціація несе відповідальність за подання заявки або аявок і залишається відповідальною за високий рівень організації та проведення змагань.

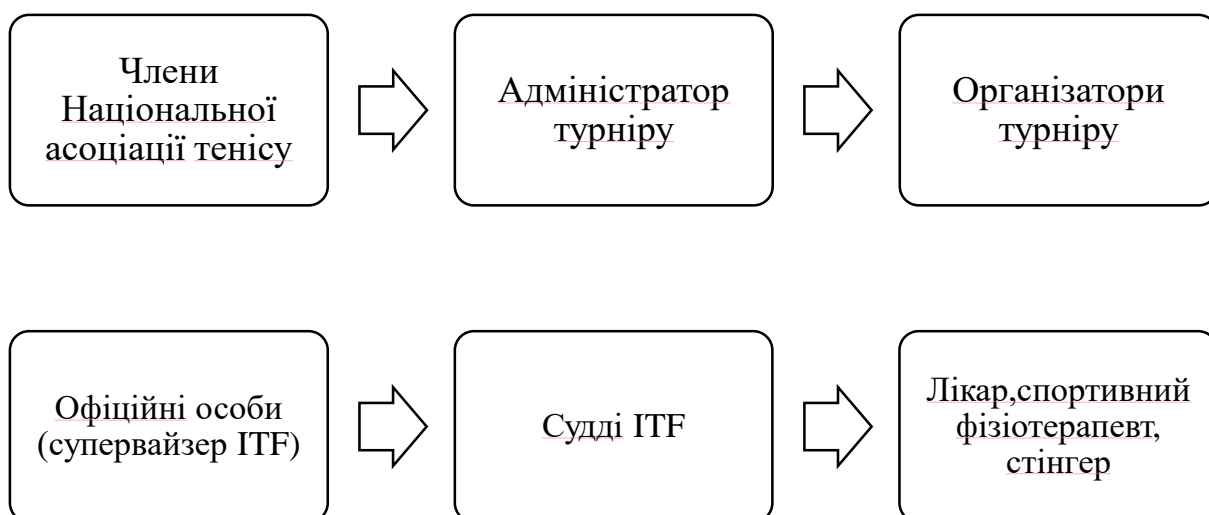

Рис. 3.3 Основні групи персоналу залучені до організації турнірів ITF в Україні

Безпосереднім управлінням турніром займається адміністратор змагань. Призначенням цього адміністратора займається Національна асоціація, яка відповідає за підготовку та проведення турніру ITF World Tennis Tour. Адміністратор турніру, відповідає за всі аспекти управління процесом проведення тенісного змагання. Також адміністратор має бути контактною особою для ITF.

В процесі управління підготовкою змагання адміністратору допомагає група організаторів турніру (іноді його називають Директор турніру), яких також призначає Національна асоціація тенісу, який відповідатиме за всі аспекти організації турніру, за винятком усіх питань, пов'язаних із правилами змагань, які прописані у правилах та регламентах тенісного турніру ITF, правилах та регламентах світового тенісного туру, кодексі поведінки, правилах гри в теніс та всіх питань, пов'язаних із грою на корті, які знаходяться у зоні відповідальності спеціалістів з тенісу.

Організатор турніру несе відповідальність за дотримання організаційних вимог тенісних турнірів ІТФ.

Також до категорії персоналу необхідного для проведення тенісного турніру ІТФ необхідно віднести офіційних осіб. Усі турніри в межах чоловічого Світового тенісного туру ІТФ повинні мати затвердженого Супервайзера ІТФ та відповідну кількість офіційних осіб, як зазначено у вимогах до суддівства, наведених в організаційних вимогах світового тенісного туру ІТФ 2021 року.

Супервайзер ІТФ – це особа, відповідальна за всі аспекти гри під час турніру. Супервайзер ІТФ виступатиме як остаточна інстанція на місці проведення турніру для інтерпретації та застосування регламенту, кодексу поведінки, правил гри в теніс та Обов'язків та процедур для офіційних осіб щодо з усіх питань, що вимагають негайного рішення на місці проведення турніру. Супервайзер ІТФ має бути доступний протягом усього турнірного тижня. Супервайзер ІТФ має бути доступний як мінімум за 2 години до закінчення реєстрації учасників кваліфікації до завершення турніру, якщо інше не визначено правилами ІТФ.

Лікар турніру та спортивний фізіотерапевт. Кожен чоловічий турнір світового тенісного туру ІТФ має призначити та сплатити всі витрати на англomовного лікаря (лікаря турніру), який має бути доступний на виклик у будь-який час протягом змагань.

Турнір також повинен призначити англomовного спортивного фізіотерапевта (як визначено у посібнику із рекомендованих стандартів медичного обслуговування), який має бути доступний на місці під час змагань, щоб забезпечити лікування гравців. Рекомендується, щоб все доступне лікування поза кортом надалося гравцям безкоштовно. Спортивний фізіотерапевт повинен прибути на майданчик за шістдесят

хвилин до початку змагань та перебувати до завершення всіх матчів. Додаткові вимоги викладені в організаційних вимогах ITF та керівництві ITF за рекомендованими стандартами медичного обслуговування.

Важливими офіційними особами є судді на вищій ITF. Організаційні вимоги ITF World Tennis Tour містять докладну інформацію щодо мінімальних вимог для головних суддів та вимог до суддів на вищій. Наприклад, заробітна плата таких спеціалістів повинна бути в межах \$15,000 та \$25,000. Національним асоціаціям, які бажають надати більш високий рівень сертифікації суддів або більшу кількість суддів, порівняно з мінімальними вимогами, або більше суддів, ніж передбачено мінімальними вимогами необхідно пройти процедуру затвердження офіційних осіб.

Кожен чоловічий турнір світового тенісного туру ITF має надати список офіційних осіб для виконання вимог, до департаменту суддівства ITF не пізніше ніж за 8 тижнів до початку турніру. Будь-яке прохання про скасування цих суддівських вимог повинні бути направлені до ITF не менш як за 8 тижнів до початку турніру.

В межах проведення дослідження нами були опитані учасники турнірів ITF в Україні стосовно якості діяльності основних груп персоналу цих змагань (рис 3.4)

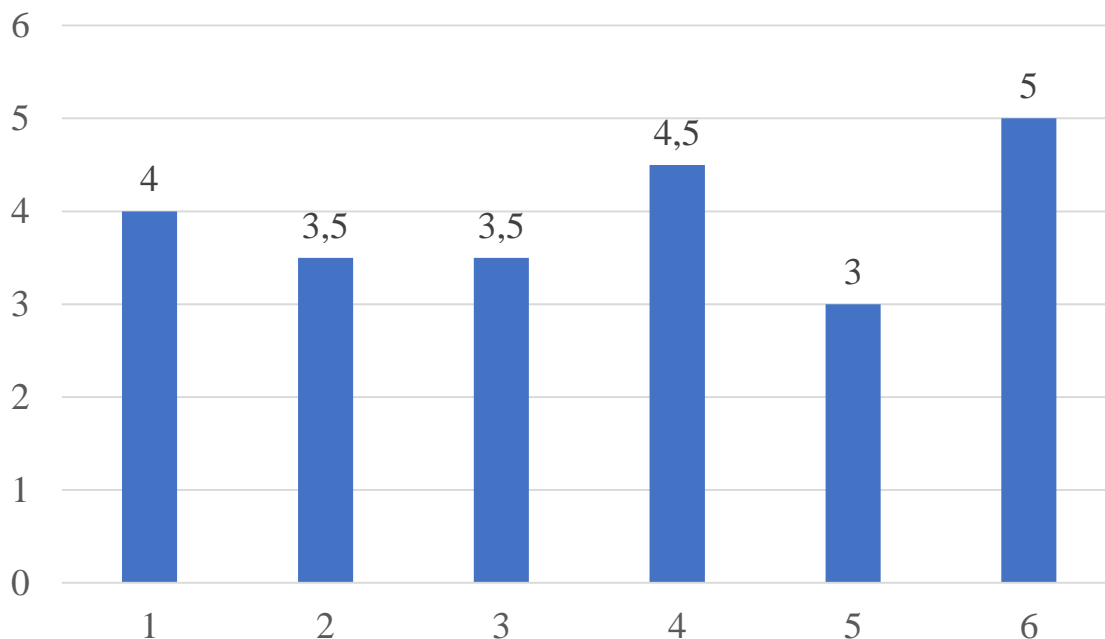

Рис. 3.4 Якість діяльності основних груп персоналу турнірів ITF, на думку респондентів (n=10)

1 - члени національної асоціації тенісу; 2 - адміністратор турніру; 3 - організатори турніру; 4 – офіційні особи; 5 - судді; 6 - лікар

На думку респондентів більшість персоналу виконували свою обов'язки на середньому та високому рівнях. Найбільш високу респонденти оцінили роботу лікаря на змаганнях, найменш ефективним визначили роботу суддів, що свідчить про необхідність підвищення рівня кваліфікації цієї групи персоналу.

Таким чином, організація змагань з тенісу потребує залучення спеціалістів різного профілю. Проведене дослідження дозволило визначити основні групи персоналу необхідного для проведення турнірів ITF (члени національної асоціації тенісу; адміністратор турніру; організатори турніру; офіційні особи; судді; лікар). Проведене опитування учасників турнірів ITF в Україні дозволило визначити рівень діяльності основних груп персоналу для проведення цих змагань. Так, більшість

персоналу виконували свою обов'язки на середньому та високому рівнях. Найбільш високу респонденти оцінили роботу лікаря на змаганнях, найменш ефективним визначили роботу суддів, що свідчить про необхідність підвищення рівня кваліфікації цієї групи персоналу.

3.3 Особливості економічного забезпечення змагань

Сьогодні організація будь якого спортивного змагання потребує наявності достатнього бюджету. Проведене дослідження дозволило визначити основні джерела прибутку та статті витрат при організації турнірів ІТФ в Україні (рис. 3.5).

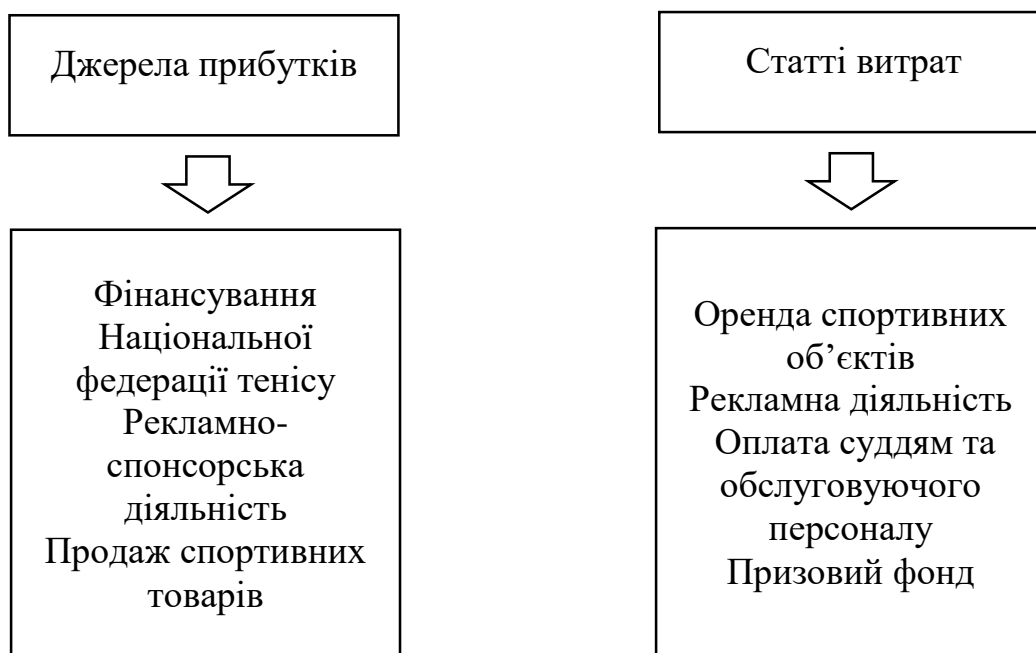

Рис. 3.5. Основні джерела прибутків та статті витрат при організації турнірів ІТФ в Україні

Як показав аналіз економічного забезпечення турнірів ІТФ в Україні одним з найбільш перспективних шляхів збільшення бюджету цих змагань є спонсорство. Термін «спонсор» означає гарант. Під спонсорством у економіці розуміється виробництво та підтримка роду діяльності у різних

формах. Як правило, серед цих форм, переважає фінансова допомога або забезпечення товарами компанії спонсора. Спонсорство може проходити у двох формах: безоплатний або оплатній, але на відміну від кредиту повернення спонсорських фінансів часто носить непрямий характер. Так, як правило, повернення фінансів, відбувається за допомогою задоволення інших інтересів спонсора. Наприклад, формування позитивного іміджу, отримання нових ринків збуту тощо. Необхідно відзначити, що спонсорство, як правило має позитивний вплив на компанію, що проявляється у збільшенні обсягів продажу та капіталізації. Також, важливо відрізнити спонсорство від меценатства, оскільки меценатство включає фінансову або матеріальну підтримку без будь-яких додаткових умов. У всіх компаній-спонсорів є одна загальна риса – прагнення отримати прибуток від своєї спонсорської діяльності. Великі можливості вибору різних партнерів для подальшої роботи у спортивній галузі, наявність великою глядацької аудиторії тільки збільшує інтерес з боку спонсорів до спортивних змагань. Спонсори прагнуть, щоб їх бренд або компанія асоціювалась з іншим відомим спортивним брендом. Розглядаючи тенісні турніри які проходять під егідою ITF, можна стверджувати що ці змагання користуються брендом ITF, який є одним з найбільш популярних в Європі та світі. Все це вказує на можливості залучення нових спонсорів при проведенні турнірів ITF в Україні.

Під час пошуку нових спонсорів необхідно визначити цілі, які можуть мати потенційні компанії-спонсори змагань. Серед найбільш розповсюджених можна визначити:

- позиціонування свого бренду з перемогою на змаганнях;
- створення традицій перемоги за участю компанії-спонсора;

- визначення нових можливостей використання продукції компанії-спонсора;

При цьому необхідно враховувати, що іноді компаніям-спонсорам, необхідно реалізувати всі зазначенні завдання. З іншої сторони, можуть виступати компанії спонсори яким необхідно вирішити тільки декілька задач , наприклад, просування бренду. Тому необхідно враховувати це під час розробки спонсорського запрошення.

Як правило, врахування різних побажань компаній спонсорів відбувається за рахунок підготовки спонсорських пакетів для різних категорій компаній-спонсорів. Аналіз досвіду проведення турнірів ITF в Україні дозволив визначити, що до основних категорій компаній спонсорів можна віднести: титульного спонсора, офіційного партнера, офіційний постачальника, інформаційного спонсора.

Титульний спонсор має найбільш широкі рекламні можливості, але необхідно враховувати, що ціна цього пакету є самою високою для компанії- спонсора.

В свою чергу офіційний партнер отримує право розміщення свого бренду на друкованій і рекламній продукції змагань на спортивній формі та на сайті. До офіційних партнерів можна віднести такі компанії-спонсори: офіційний автомобіль змагань; офіційний постачальник програмного забезпечення; офіційний фінансовий спонсор; офіційний інформаційний партнер.

Офіційний постачальник – це технічний партнер спортивних змагань. Як правило ця компанія-спонсор отримує більш універсальні характеристики, сер яких: офіційний напій змагань; офіційний постачальник технічної апаратури; офіційний постачальник спортивного обладнання.

Інформаційні компанії-спонсори, як правило, обмежуються рекламою на банерах та різних рекламних поверхнях.

Важливим при пошуку спонсорів спортивних змагань є розробка якісної маркетингової стратегії. Аналіз доступної літератури дозволив визначити 3 етапи роботи зі спонсорами. Як правило, робота зі спонсорами ділиться на три основні етапи (рис. 3.6).

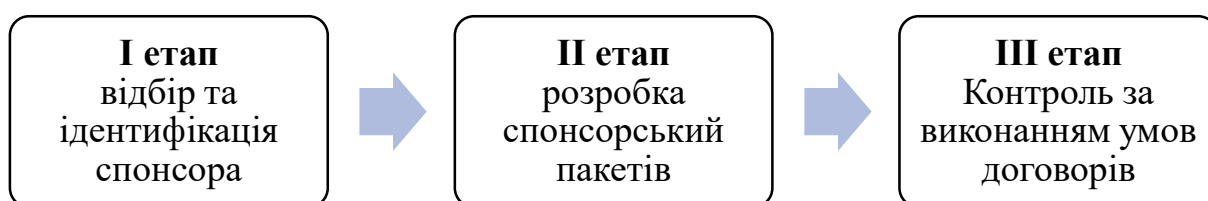

Рис. 3.6 Етапи роботи зі спонсорами під час проведення змагань

На першому етапі починається відбір та ідентифікація можливих компаній-спонсорів. Як правило ця діяльність здійснюється за основними параметрами:

1. Виключення з числа потенційних компаній-спонсорів, тих організацій які мають спонсорські контракти з іншими схожими спортивними змаганнями.

2. Визначення можливого кола компаній для підготовки спонсорських пакетів за різними категоріями (офіційний, технічний спонсор тощо.)

3. Вивчення та підбір компаній, пов'язаних з тенісом. Так як, компанії спортивної індустрії, з точки зору стратегії свого розвитку, зацікавленні виступати спонсорами змагань з видів спорту, товари для які вони виробляють продукцію.

4. Визначення правильного позиціонування своєї компанії або продукту для потенційного спонсора.

На наступному етапі починається розробка спонсорського пакету. Цей пакет повинен містити основні положення:

- Можливості оформлення місця проведення змагань та визначення місць під рекламу.
- Надання ексклюзивних прав на рекламу різним компаніям.
- Видача різної продукції компанії-спонсора в місцях проведення змагань.
- Надання прав «першочергового вибору» при оновленні списку спонсорських можливостей;
- Розробка рекламного пакету для ЗМІ, надання можливості демонстрації найбільш яскравих моментів змагань.

Розробка рекламного пакету для ЗМІ є однією з основних складових спонсорського пакету. Цей пакет потрібен для створення необхідного для спонсора інформаційного потоку. Важливими показниками для ЗМІ є:

- масштаб аудиторії;
- частота виходу інформації (повідомлення, новини тощо);
- загальні статистичні показники;

Третій етап роботи зі спонсорами включає контроль виконання всіх прав та обов'язків як спонсорів так і організаторів змагань. Крім цього, для налагодження довгострокової співпраці між організаторами змагань та спонсорами здійснюється контроль спонсорської діяльності. Компанії-спонсори відстежують, наскільки ефективною була рекламна кампанія та чи змогла вона залучити нових клієнтів. Велике значення при цьому має зворотний зв'язок зі спонсорами.

Таким чином, вивчення економічної складової організації тенісних турнірів ITF в Україні дозволило визначити основні джерела прибутку та статті витрат, які використовуються для проведення цих змагань. Також визначено, що одним з перспективних шляхів залучення нових інвестицій до турнірів ITF є спонсорство. За допомогою аналізу доступної літератури, а також проведення бесід з організаторами турнірів були визначені категорії фірм спонсорів на цих змаганнях (титольний спонсор, офіційний партнер, офіційний постачальник, інформаційний спонсор) та основні етапи роботи спрямованої на залучення нових компаній спонсорів (відбір та ідентифікація спонсора; розробка спонсорський пакетів; контроль за виконанням умов договорів).

Висновки до розділу 3

Вивчення організаційно-управлінських аспектів проведення турнірів ITF свідчить, що основним органом який контролює організацію цих змагань є ITF, а саме рада директорів та комітет ITF, безпосереднім організатором турніру виступає національна тенісна асоціація, фізична або юридична особа країни де проходять змагання. До нормативно-правових документів, що регулюють проведення турнірів ITF слід віднести: Регламент змагань, правила тенісу та кодекс поведінки.

Організація змагань з тенісу потребує залучення спеціалістів різного профілю. Проведене дослідження дозволило визначити основні групи персоналу необхідного для проведення турнірів ITF (члени національної асоціації тенісу; адміністратор турніру; організатори турніру; офіційні особи; судді; лікар). Проведене опитування учасників турнірів ITF в Україні дозволило визначити рівень діяльності основних груп персоналу для проведення цих змагань. Так, більшість персоналу виконували свою

обов'язки на середньому та високому рівнях. Найбільш високу респонденти оцінили роботу лікаря на змаганнях, найменш ефективним визначили роботу суддів, що свідчить про необхідність підвищення рівня кваліфікації цієї групи персоналу.

Вивчення економічної складової організації тенісних турнірів ІТФ в Україні дозволило визначити основні джерела прибутку та статті витрат, які використовуються для проведення цих змагань. Також визначено, що одним з перспективних шляхів залучення нових інвестицій до турнірів ІТФ є спонсорство. За допомогою аналізу доступної літератури, а також проведення бесід з організаторами турнірів були визначені категорії фірм спонсорів на цих змаганнях (титульний спонсор, офіційний партнер, офіційний постачальник, інформаційний спонсор) та основні етапи роботи спрямованої на залучення нових компаній спонсорів (відбір та ідентифікація спонсора; розробка спонсорський пакетів; контроль за виконанням умов договорів).

РОЗДІЛ ІV

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОЦЕСУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРНІРІВ ІТF В УКРАЇНІ

4.1. Фактори, що впливають на ефективність організації турнірів ІТF в Україні

В межах проведення дослідження нами були визначені основні фактори, що мають вплив на проведення тенісних турнірів ІТF в Україні (рис.4.1.).

Рис. 4.1. Фактори, що впливають на організацію турнірів ІТF в Україні

Турніри ІТF в Україні мають міжнародний статус, тому для їх ефективного проведення необхідна якісна матеріально-технічна база, яка включатиме як спеціалізований компонент (тенісні корти, м'ячі, відео-

фіксація результату, програмне забезпечення необхідне для введення протоколу змагань тощо), так і загальний компонент необхідний для проведення змагань (наявність місць для сидіння глядачів та ведення телетрансляцій, наявність гардеробу, роздягальнь, місць для відпочинку спортсменів та суддів тощо). Також важливим є і локація розташування спортивної арени де проходять змагання. Необхідно враховувати, що ці турніри мають міжнародний статус і для участі в них можуть залучатись представники інших країн. Тому спортивна арена повинна бути розташована у доступній зоні від місць прибуття спортсменів (залізничні вокзали, аеропорти тощо). У випадку відсутності таких спортивних арен, організатори повинні налагодити трансфери з місць розташування або прибуття спортсменів до спортивної арени.

Розглядаючи організацію тенісних турнірів ITF в Україні в сучасних умовах необхідно зазначити, що ефективного проведення цих змагань неможливе без достатнього фінансування. Аналіз турнірів ITF свідчить, що одним з основних джерел прибутку цих змагань є наявність спонсорів. Спорт сьогодні надає широкі можливості для спонсорів отримати додаткову рекламу, одна, необхідно зазначити, що процес пошуку компанії-спонсора є складним. Тому організаторам тенісних турнірів ITF необхідно створювати продуману маркетингову стратегію залучення компаній-спонсорів під кожні змагання. Також велику увагу треба приділяти кожному етапу роботи зі спонсорами та створювати різноманітні умови для різних категорій спонсорів турніру, що може позитивно вплинути на збільшення компаній-спонсорів турнірів ITF.

Необхідно відзначити, що основним фактором залучення спонсорів є зацікавленість турніром з боку глядачів. Наявність трансляції змагань значно збільшує кількість потенційних глядачів, тому організаторам

важливо створити можливість трансляції змагань. Сьогодні все більшого значення набувають інтернет-трансляції, які транслюють змагання в режимі реального часу.

Також важливим є наявність кваліфікованих суддівських кадрів, які можуть забезпечити проведення змагань з дотриманням всіх норм та правил, а також з реалізацією принципу чесної гри. З одного боку, цей фактор позитивно впливає на сприйняття спортсменами рівня організації заходу, що допоможе сформувати позитивний імідж заходу серед спортивної спільноти. З іншого, допомагає сформувати позитивне враження серед вболівальників. Таким чином, організаторам турнірів ITF необхідно уважно підходити до запрошення суддів на змагання, та долучати лише кадри, які мають високу кваліфікацію.

Також, необхідно відзначити необхідність реклами самих турнірів ITF. Рекламна кампанія повинна бути чітко сформована та залучати різні категорії глядачів (за віком, за статтю, за професійною приналежністю тощо). Реклама змагань також повинна бути різноманітною і включати рекламу в інтернеті, по можливості на телебаченні, в друкованих ЗМІ та ін.

Сьогодні організатори змагань повинні забезпечити високий рівень безпеки під час турніру. Сюди можна віднести наявність охорони на змаганнях, а також дотримання всіх епідеміологічних вимог які відповідають рівню епідеміологічної ситуації в Україні (наявність масок, допуск до змагань лише вакцинованих спортсменів та глядачів або з наявним негативним тестом).

За допомогою проведеного опитування нами були оцінені фактори, що впливають на організацію змагань (рис. 4.2). Так, до найбільш важливих факторів респонденти віднесли: матеріально-технічне забезпечення;

наявність спонсорів; кваліфікацію суддів та епідеміологічна ситуація в країні.

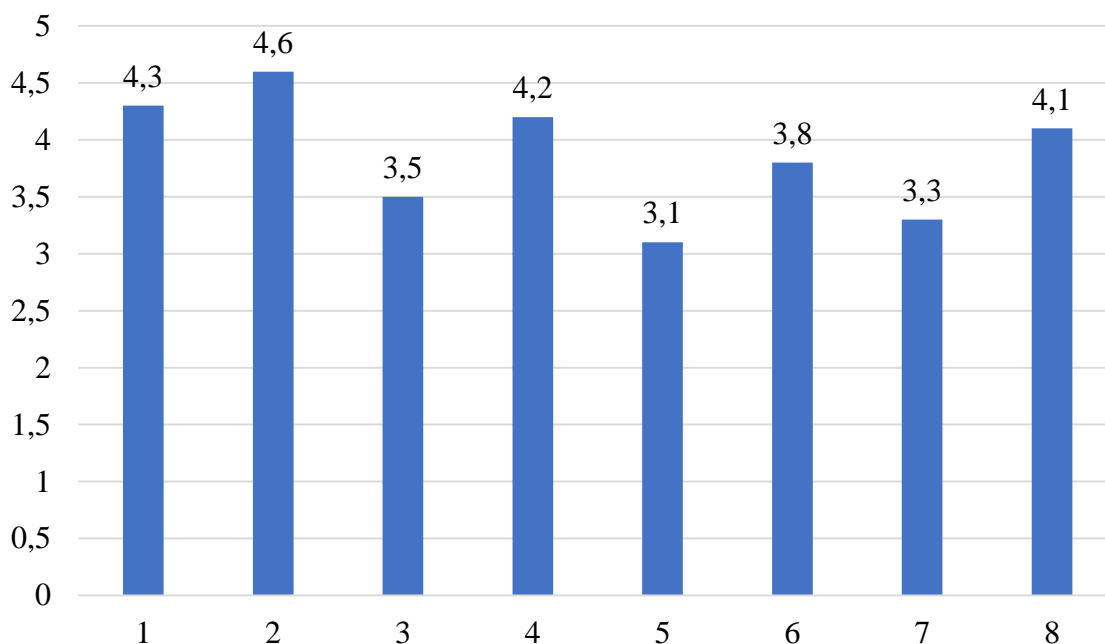

Рис. 4.2 Оцінка факторів, що впливають на організацію турнірів ІТФ в Україні, на думку респондентів (n=5):

1- Матеріально-технічне забезпечення; 2 - наявність спонсорів; 3 - наявність трансляції; 4 - кваліфікація суддів; 5 - зручне розташування спортивної арени; 5- реклама змагань; 6 - безпека турніру; 7 - епідеміологічна ситуація в країні

Сьогодні важливим моментом організації тенісного турніру є залучення компаній спонсорів, які дають додаткове фінансування організаторам змагань. Додаткові кошти можна використовувати для проведення більш масштабної рекламної кампанії, покращення матеріально-технічного забезпечення змагань, залучення більш кваліфікованих суддів тощо.

Менш значимими, на думку респондентів є наявність трансляції, зручне розташування спортивної арени та забезпечення безпеки турніру.

Таким чином, в межах проведення дослідження нами були визначені основні фактори, що мають вплив на проведення тенісних турнірів ITF в Україні. Також за допомогою проведеного опитування організаторів змагань була оцінені фактори, що впливають на організацію турнірів ITF в Україні, на думку респондентів. Так, до найбільш важливих факторів респонденти віднесли: матеріально-технічне забезпечення; наявність спонсорів; кваліфікацію суддів та епідеміологічна ситуація в країні. Менш значимими, на думку респондентів є наявність трансляції, зручне розташування спортивної арени та забезпечення безпеки турніру.

4.2. Проблеми організації турнірів ITF та шляхи їх вирішення

На основі проведеного дослідження нами були розроблені практичні рекомендації для підвищення ефективності проведення турнірів ITF в Україні (рис.4.3).

Важливим чинником підвищення якості організації турніру ITF в Україні є підвищення кваліфікації вітчизняних суддів та супервайзерів турніру. Для цього рекомендовано ініціювати регулярне проведення семінарів та практикумів, на яких будуть інформувати про нові правила та зміни у процесі суддівства.

Для ефективного проведення турнірів необхідно мати сучасну спортивну базу де буде розташована достатня кількість кортів, якість яких повинна відповідати сучасним умовам. Бажано щоб на території спортивного комплексу був розташований готель. Реалізація таких масштабних проектів неможлива без допомоги з боку держави, тому представникам національної федерації необхідно ініціювати переговори з представниками державних структур з приводу розвитку тенісної інфраструктури в Україні та створення сучасних тенісних баз для проведення змагань та підготовки спортсменів.

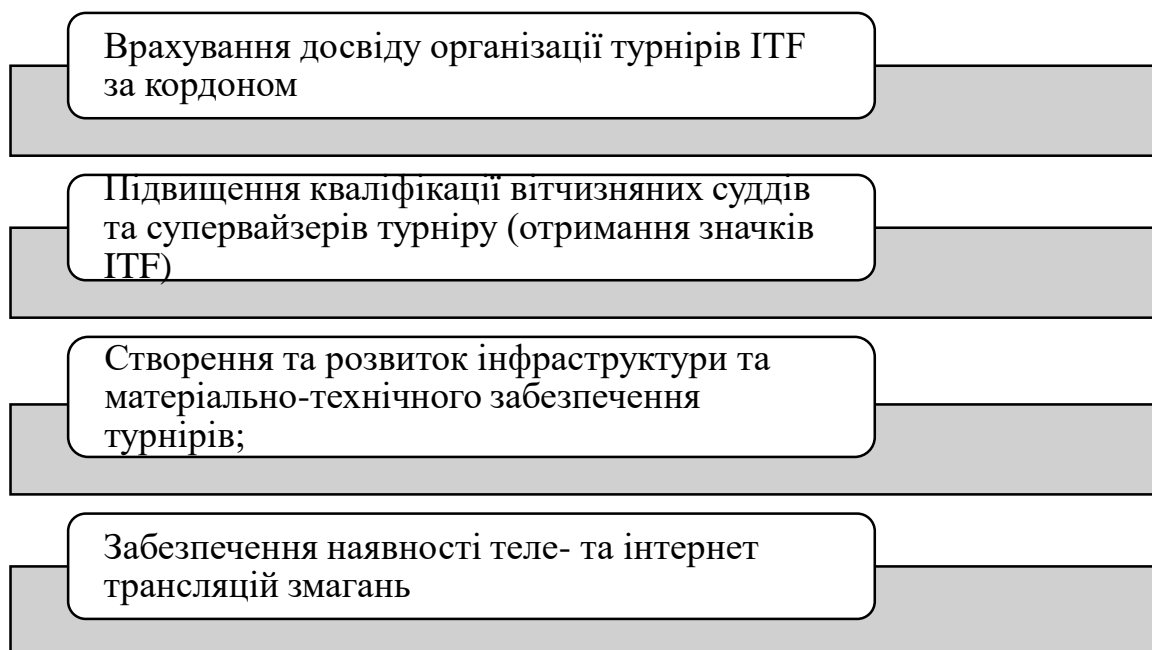

Рис. 4.3 Шляхи підвищення ефективності організації тенісних турнірів ITF в Україні

Сьогодні важливим чинником формування позитивного іміджу та підвищення рівня організації тенісних турнірів є наявність трансляції змагань, тому для збільшення популярності турнірів ITF в Україні необхідно ініціювати співробітництво з представниками ЗМІ з приводу висвітлення цих змагань. На початкових етапі роботи з ЗМІ можна запустити пробні онлайн трансляції в мережі Інтернет.

Необхідно відзначити, що турніри під егідою ITF проходять у всьому світі, тому організаторам цих змагань в Україні необхідно враховувати міжнародний досвід проведення цих змагань.

Таким чином, аналіз особливостей проведення турнірів ITF в Україні, проведене опитування організаторів цих змагань дозволили визначити основні шляхи підвищення ефективності організації цих турнірів, серед них: врахування досвіду організації турнірів ITF за кордоном, підвищення кваліфікації вітчизняних суддів та супервайзерів турніру (отримання значків ITF), створення та розвиток інфраструктури та

матеріально-технічного забезпечення турнірів, забезпечення наявності теле- та інтернет трансляцій змагань.

Висновки до розділу 4

В межах вирішення третього завдання дослідження були визначені та оцінені основні фактори, що мають вплив на проведення тенісних турнірів ITF в Україні. До найбільш важливих факторів респонденти віднесли: матеріально-технічне забезпечення; наявність спонсорів; кваліфікацію суддів та епідеміологічна ситуація в країні. Менш значимими, на думку респондентів, є наявність трансляції, зручне розташування спортивної арени та забезпечення безпеки турніру.

Аналіз особливостей проведення турнірів ITF в Україні, проведене опитування організаторів цих змагань дозволили визначити основні шляхи підвищення ефективності організації цих турнірів, серед них: врахування досвіду організації турнірів ITF за кордоном, підвищення кваліфікації вітчизняних суддів та супервайзерів турніру (отримання значків ITF), створення та розвиток інфраструктури та матеріально-технічного забезпечення турнірів, забезпечення наявності теле- та інтернет трансляцій змагань

РОЗДІЛ V

ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сьогодні в світі проходить безліч різноманітних турнірів з тенісу. Аналіз робіт О.В. Борисової, В. А. Голенко та інших, дозволив визначити, що світова система змагань з тенісу — включаю безліч турнірів у професійному чоловічому та жіночому, юнацькому та масовому тенісі. Найбільш престижними виступають 4 турніри Великого шолома:

- Відкритий чемпіонат Австралії;
- Відкритий чемпіонат Франції;
- Вімблдонський турнір;
- Відкритий чемпіонат США.

Необхідно відзначити, що значне місце серед змагань з тенісу займають турніри які проходять під егідою ІТФ, подібні змагання проходять і в Україні.

Аналіз турнірів ІТФ, які організуються в Україні дозволив визначити їх організаційну структуру на міжнародному (рада директорів та комітет ІТФ) та національному рівнях (національна тенісна асоціація, фізична або юридична особа країни де проходять змагання). Також були проаналізовані основні документи, які регулюють проведення цих змагань (регламент змагань, правила тенісу та кодекс поведінки). Необхідно відзначити, що ці документи можуть змінюватись у відповідності до вимог часу. Наприклад, останні зміни у цих документах стосуються змін підходів до проведення змагань у відповідності до епідеміологічної ситуації, а також про можливість скасування змагань.

Проведені дослідження доповнили данні стосовно необхідності реалізації ефективної маркетингової стратегії при організації турнірів ІТФ в

Україні, а також про наявність трьох основних етапів при роботі з компаніями-спонсорами спортивних змагань.

Проведені дослідження дозволили визначити фактори, що впливають на проведення турнірів ITF в Україні, а також оцінити їх вплив на організацію цих змагань.

ВИСНОВКИ

Вивчення організаційно-управлінських аспектів проведення турнірів ITF свідчить, що основним органом який контролює організацію цих змагань є ITF, а саме рада директорів та комітет ITF, безпосереднім організатором турніру виступає національна тенісна асоціація, фізична або юридична особа країни де проходять змагання. До нормативно-правових документів, що регулюють проведення турнірів ITF слід віднести: Регламент змагань, правила тенісу та кодекс поведінки.

Організація змагань з тенісу потребує залучення спеціалістів різного профілю. Проведене дослідження дозволило визначити основні групи персоналу необхідного для проведення турнірів ITF (члени національної асоціації тенісу; адміністратор турніру; організатори турніру; офіційні особи; судді; лікар). Проведене опитування учасників турнірів ITF в Україні дозволило визначити рівень діяльності основних груп персоналу для проведення цих змагань. Так, більшість персоналу виконували свою обов'язки на середньому та високому рівнях. Найбільш високу респонденти оцінили роботу лікаря на змаганнях, найменш ефективним визначили роботу суддів, що свідчить про необхідність підвищення рівня кваліфікації цієї групи персоналу.

Вивчення економічної складової організації тенісних турнірів ITF в Україні дозволило визначити основні джерела прибутку та статті витрат, які використовуються для проведення цих змагань. Також, визначено, що одним з перспективних шляхів залучення нових інвестицій до турнірів ITF є спонсорство. За допомогою аналізу доступної літератури, а також проведення бесід з організаторами турнірів були визначені категорії фірм спонсорів на цих змаганнях (титульний спонсор, офіційний партнер,

офіційний постачальник, інформаційний спонсор) та основні етапи роботи спрямованої на залучення нових компаній спонсорів (відбір та ідентифікація спонсора; розробка спонсорських пакетів; контроль за виконанням умов договорів).

В межах вирішення третього завдання дослідження були визначені та оцінені основні фактори, що мають вплив на проведення тенісних турнірів ITF в Україні. До найбільш важливих факторів респонденти віднесли: матеріально-технічне забезпечення; наявність спонсорів; кваліфікацію суддів та епідеміологічна ситуація в країні. Менш значимими, на думку респондентів, є наявність трансляції, зручне розташування спортивної арени та забезпечення безпеки турніру.

Аналіз особливостей проведення турнірів ITF в Україні, проведене опитування організаторів цих змагань дозволили визначити основні шляхи підвищення ефективності організації цих турнірів, серед них: врахування досвіду організації турнірів ITF за кордоном, підвищення кваліфікації вітчизняних суддів та супервайзерів турніру (отримання значків ITF), створення та розвиток інфраструктури та матеріально-технічного забезпечення турнірів, забезпечення наявності теле- та інтернет трансляцій змагань

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисова О.В. Система організації та управління професійним тенісом в сучасних умовах: особливості її функціонування. *Молода спортивна наука України*. 2010. Вип.14. Т.4. С. 31-37.
2. Борисова О. В. Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на материале тенниса): монография. Київ : Центр учеб. лит., 2011. 312 с.
3. Волков Л.В. Теорія і методика дитячого та юнацького спорту. Київ : Олімпійська література, 2002. 296 с.
4. Голенко В. А. Академия тенниса. Москва : Дедалус. 2002. 240 с.
5. Голенко В. А. Теннис. Ориентировочная программа спортивной подготовки для ДЮСШ, СДЮШОР. Москва : Советский спорт. 2005. 137с.
6. Далингер В. А., Федоров В. П. Обучающимся о применении математики в спортивной сфере деятельности человека. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2014. № 3 (часть 1). С.105-109.
7. Еліот Б., Рейд М., Креспо М. Розвиток техніки у виробництві тенісних інсультів. Київ, 2009. 162 с.
8. Емшанова Ю. О. Порівняльний аналіз індивідуальних особливостей для тенісистів різної кваліфікації. *Фізичне виховання учнів*. 2013. №4. С. 23-26.
9. Енциклопедія українознавства : Словникова частина // Наукове товариство імені Шевченка ; Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя ; Львів ; Київ : Глобус, 1955-2003.
10. Ермаков С. С., Козина Ж. Л. А.С. № 59880 “Реакция выбора

точки пространства” (“Выбор кнопки”). Оpubліковано в офіційному бюлетені Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України "Авторське право і суміжні права". 2015.

11. Иванова Т. С. Организационно-методические основы подготовки юных теннисистов: учебное пособие. Москва : Физическая культура. 2007. 128 с.

12. Ібраїмова М. В. Сучасна школа тенісу: початкова підготовка: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту]. Київ : Експрес. 2013. 204 с.

13. Ібраїмова М. В. Теніс: Навчальна програма для ДЮСШ, СДИШОР, ШССМ та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. Київ, 2012. 158 с.

14. Имас Е. В, Борисова О. В. Профессиональный теннис: проблемы и перспективы развития: монография. Киев : Олимп. лит. 2017. 288 с.

15. Кириченко І. І. Планування та контроль навантажень у програмах з тактико-технічної підготовки тенісистів 10-12 років. *Здоровье, спорт, реабилитация*. Матеріали ІХ Міжнародної конференції “Технології збереження здоров’я, рекреація та реабілітація”. Харків, 2016. №3. С. 36-38.

16. Лазарчук О. В. Методика побудови короткочасного процесу тенісистів першого року навчання в умовах клубної системи. Дніпропетровськ. 2009. 48 с.

17. Лінгвістична змінна - Вікіпедія [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Лінгвістична_змінна.

18. Матвеев Л. Загальна теорія спорту та її прикладні аспекти:

підручник для вузів фізичної культури. Москва : Советский спорт, 2010. 340 с.

19. Машинное обучение для прогнозирования тенниса. *Habrhabr* [Электронный ресурс]. URL: <https://m.habr.com/post/307422/>

20. Метцлер П. Теннис. Москва : Агентство “ФАИР” , 1997. 336 с.

21. Олимпийский спорт: в 2 т. / В. Н. Платонов, С. Н. Бубка, М. М. Булатова [и др.]; под общ. ред. В. Н. Платонова. Киев : Олимп. лит., 2009. Т 2. 696 с.

22. Организация французского спорта: организация и управление спортом в зарубежных странах. *Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг*: темат. подборка. Москва, 1992. Вып. 1-2. С. 3-5.

23. Офіційний сайт турнірів АТРworldtour [Електронний ресурс]. URL:: www.atpworldtour.com

24. Офіційний сайт турнірів Tennis-Data [Електронний ресурс]. URL: www.tennis-data.co.uk

25. Офіційний сайт Федерації тенісу України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ftu.org.ua/>

26. Платонов В.Н. Система підготовки спортсменів до олімпійського спорту. Загальна теорія та її практичне застосування Київ : Олімпійська література. 2004. 808 с.

27. Профессиональный спорт в Швеции. *Управление физкультурным движением*. М., 1986. Вып. 2. С. 30-31.

28. Ровний А. С. Механізм сенсорного контролю точних рухів спортсменів протягом тренувального заняття. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2001. С. 31-35.

29. Соколов Г. Модель игры в теннис - Марковская цепь [Электронный ресурс]. URL:

<http://mathemlib.ru/books/item/f00/s00/z0000046/st012.shtml>

30. Теніс - Вікіпедія [Електронний ресурс]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Tennis>
31. Фоменко Б. Тенніс. Справочник. Москва : “Фізкультура и спорт”, 1981. 136 с.
32. Хохлов Ю. Германский феномен. *Теннис +*. 1997. № 8. С. 37-43.
33. Aburachid LMC, Mendes ВТР, Mazzardo Т, Monteiro GN, Araujo ND, Greco PJ. Determination of the tactical athlete level of a high-performance tennis team and subjective assessment of the coach. *Motricidade*. 2018. №14(2-3). P. 32-39.
34. Bolletieri Sports Academy [Електронний ресурс]. URL: <http://www.sportline.bolletieri.com>.
35. Bud Collins, Zander Hollander. Tennis encyclopedia. Visible Ink Press, 1998.
36. Bryant J. E. Game / Set / Match: A Tennis Guide (8ht ed.). Australia, Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 2011. 192 p.
37. Carboch J, Placha K, Sklenarik M. Rally pace and match characteristics of male and female tennis matches at the Australian Open 2017. *Journal of Human Sport and Exercise*. 2018. №13(4). P. 743-751.
38. Christian Quidet. La fabuleuse histoire du tennis. Paris, Nathan, 1989.
39. Corral J. Prieto-Rorríguez J. Are differences in ranks good predictors for Grand Slam tennis matches? *International Journal of Forecasting*. 2010. 26(3). P. 551-563.
40. Costa Pereira TJ, van Emmerik REA, Misuta MS, Barros RML, Moura FA. Interpersonal coordination analysis of tennis players from different

levels during official matches. *Journal of Biomechanics*. 2018. №67. P 106-113.

41. Cote T, Baltzell A, Diehi R. A Qualitative Exploration of Division I Tennis Players Completing the Mindfulness Meditation Training for Sport 2.0 Program. *Sport Psychologist*. 2019. №33(3). P. 203-212.

42. Domeracki S. J, Landman Z., Blanc P.D., Guntur S. Off the Courts: Occupational "Tennis Leg". *Workplace Health & Safety*. 2019. №67(1). P. 5-8.

43. Ersin I., Nevzat D. The effects of shadow warm-up on tennis groundstroke accuracy and depth power. *Kinesiologia Slovenica*. 2019. №25(2). P. 30-43.

44. Fernandez-Fernandez J, Nakamura FY, Moreno-Perez V, Lopez-Valenciano A, Del Coso J, Gallo-Salazar C, et al. Age and sex-related upper body performance differences in competitive young tennis players. *Plos One*. 2019. 14(9).

45. Goff J. E, Boswell L, Ura D, Kozy M, Carre MJ. Critical shoe contact area ratio for sliding on a tennis hard court. *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers Part P-Journal of Sports Engineering and Technology*. 2018. № 232(2). P. 112-121.

46. Huesmann K, Loffing F. Contextual cue utilization in visual anticipation in tennis: On the role of an opponent's on-court position and skill. *German Journal of Exercise and Sport Research*. 2019. №49(3). P. 304-312.

47. Karpa I. Y. Implementation of technical and tactical actions qualified athletes in football different roles in gaming areas of the field. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2017. № 17(7). P. 23-27.

48. Li Y-M, Li B, Wang X-X, Wang Y, Gu N. Application of energy cost in evaluating energy expenditure in multi-ball practice with table tennis players. *Zhongguo ying yong sheng li xue za zhi = Zhongguo yingyong*

shenglixue zazhi = *Chinese journal of applied physiology*. 2019. №35(4). P. 331-335.

49. Locke E. A., Latham G. P. Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*. 2002. 57(9). P. 705-717.

50. Loffing F., Hagemann N., Strauss B. The serve in professional men's tennis: Effects of players' handedness. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 2009, 9, P. 255-274.

51. Ma S., Liu C., Tan Y. Winning matches in Grand Slam men's singles: an analysis of player performance-related variables from 1991 to 2008. *Journal of sports sciences*, 2013. 31(11), P 1147-1155

52. Martin Hedges. *The Concise Dictionary of Tennis*. Mayflower Books Inc, 1978.

53. Periodization Approach. Periodization Overview [Электронный ресурс]. URL: <http://www.imgacademies.com/nick-bollettieri-tennis-academy/coaches/chip-brooks>.

54. Peter Scholl. *Richtig Tennis*. München, BLV Buchverlag GmbH & Co., 5., neu bearb. Aufl., 2006.

55. Pinnacle. URL: <https://www.pinnacle.com/ru/>

56. Rules of Tennis. URL: <http://library.thinkquest.org/C0125827/tennis.htm>.

57. Tennis Court Dimensions. URL: <http://www.sportsknowhow.com/tennis/dimensions/tennis-court-dimensions.html>

58. Tennis. URL: <http://www.tradgames.org.uk/games/Tennis.htm>.

59. United States Tennis Association. *Tennis tactics*. Champaign, IL, Human Kinetics, 1996. 236 p.

60. University Sports [Электронный ресурс]. URL:
<http://www.universitysports.com>.